

పద్మవికాసాన్ని కూర్చు శరదృతువుగా. శిశిరం చల్లనిదై నందున హేమంత రుతువుగాను శోభిస్తుంది. ఇలా ఆరు రుతువుల ప్రభావాన్ని చూపి అత్యశ్చర్యకరంగా ఉంది. “సర్వర్తు శోభ కలిగియున్న దేవీ చరణము భక్తులకు సదాసేవ్యంగా ఉంటుంద” ని మూకకవిచెబుతున్నాడు.

కవింద్రాణాం నానా భణీతీగుణా చిత్రీకృతపచః
ప్రపంచ వ్యాపార ప్రస్కటన కలాకౌశల నిధిః
అథః కుర్వ్య న్నబ్బం సనకభృగుముఖైయః మునిజన్మే
నమస్యః కామాక్ష్య స్ఫురణ పరమేష్ఠీ విజయతే॥

83

అరం :- కవింద్రాణాం - కవిందుః యొక్క, నానాభణీతి గుణ చిత్రీకృత పచః - పెక్కరీతులు గుణములచే ఆద్భుతాన్ని కలిగించు రచనలనే, ప్రపంచ వ్యాపార ప్రస్కటన కలా కౌశలనిధిః - ఏ స్తుతంగా ఉన్న సాహిత్య ప్రపంచ కలా నెపుణ్యానికి నిధియైన, వేదముల నమసరించి ప్రపంచ నిర్మాణ దక్షతగల, అబ్బం - కమలాన్ని. అథః కుర్వాన్ - క్రింద పడగొట్టి, పద్మాసనస్తుడైన, సనక భృగు ముఖైయః - సనకాది బ్రహ్మరులచేత, మునిజన్మే : - మునులచేత, నమస్యః - నమస్కరింపదగిన, కామాక్ష్యః - కామాక్షీదేవి, చరణ పరమేష్ఠీ - చరణమనే బ్రహ్మ, విజయతే - విజయమొందుచున్నాడు.

టీక - కవిందుల స్తుతి వాక్యములకు పాత్రమై, వేదవాజ్ఞాయాన్ని బట్టి ప్రపంచాన్ని సృష్టించిన బ్రహ్మలా, దేవీచరణ బ్రహ్మం సనకాది ముఖ్యులచేత సంసేవనీయమైనది. పద్మాన్ని సైతం శోభ చేత కింద పడగొట్టి పద్మాసనమైన బ్రహ్మలా సర్వతీశాయియైనది.

భవత్యః కామక్కి స్ఫురతపద పంకేరుహమవాం
పరాగాణాం పూర్తిః పరిహృతకలంక వ్యతికర్తిః
నతానాం ఆమృతైః హృదయముకురే నిర్మలరుచి
ప్రసన్నే నిశ్చేషం ప్రతిపలతి విశ్వం గిరిసుతే॥

84

అర్థం :- గిరినుతే - హమగిరిసుత, కామక్కి - కామక్కిదేవి,
భవత్యః-నీ, స్ఫురిత పదపంకేరుహ భువాం-వికసించు పదములనే
కమలాలనుండి వెలువడిన, పరాగాణాం పూర్తిః - పరాగంచేత,
పరిహృత కలంక వ్యతికర్తిః - మాలిన్యమును తొలగించగా, నతా
నాం - భక్తుల, నిర్మలరుచి ప్రసన్నే - స్వచ్ఛమైన కాంతిచే మనో
హరమైన, ఆమృతైః-చరణ సృష్టికల, హృదయ ముకురే-హృదయ
దర్శణమందు, నిశ్చేషం లిఖ్వం - యావత్రైపంచము, ప్రతిపలతి-
ప్రతిబింబితం అవుతుంది.

టీక - దేవీచరణ కమలాలనుంచి వెలువడిన పరాగం, భక్తులమనో
దర్శణమందు ఈ లిఖ్వమంతా ప్రతిబింబితం అవుతుంది.

తవ త్రత్సుం పాదాతిక్రసలయ మరణ్యంతర మగా
త్వరం రేఖారూపం కమలముము మేవాశ్రిత మభాత్
జితానాం కామక్కి ద్వితయ మాలి యుక్తం పరిఘవే
విదేశీ వాసో వా శర్ణంగమనం వా నిజరిషోః॥ 85

అర్థం :- కామక్కి, తవ-నీ, పాదాత్ త్రత్సుం-చరణానికి జడి
సిన, కిసలయం-చివురు, అరణ్యంతరం అగాత్ -అడవుల పాలైంది,

కమలం-తామరపూవు, పరం-ఉత్తమమైన, రేఖారూపం-పద్మరేఖగా-
అముం ఏవ-ఈ చరణాన్నే, ఆశ్రితం అభూత్-అప్రేయించెను, నిజ
రివోః-సహజ శత్రువు, పరిభవే - తిరస్కారమునందు. జితానాం
ఓడినవారికి, విదేశీ వాసో వా - పరదేశాల పాలయి పొపుతో, శరణ
గమనం వా-లేక శత్రువునే శరణు పొందుతో, ద్వితయం ఆపో-ఈ
రెండును, యుక్తం-ఉచితమే.

టీక - దేవీచరణం చివురుకన్న, పద్మంకన్న శ్రేష్ఠం. చిత్తరు దేవీ
చరణానికి భయపడి అడవుల పొలెంది. పద్మం రేఖా మాత్రంగా
దేవీ చరణాన్నే ఆశ్రియించింది. పరిశీలించగా ఓడినవారు అడవుల
పాలవుతో, లేక శరణుపొందుతో జరుగుతుంది అదే మాదిరి చిత్తరు,
పద్మం దేవీ చరణానికి సరిపోక అలూ అయిపోయాయి. (పద్మరేఖ
మహారాజ్ఞ లక్ష్మణమని - సాముద్రికము).

గృహీత్వా యాధార్యం నిగమవచసాం దేశికకృపో
కట్టాక్షార్ప జ్యోతి శ్నామిత మమతాబ్ధం తమసి
యతనే కామాక్షి ప్రతిదివస మున్మర్మిథయుతుం
త్వదీయం పాదాబ్జం సుకృత పరిపాకేన సుజనాః॥

86

అర్థం :- కామాక్షి, దేశికకృపో కట్టాక్షార్ప-గురుకృపో కట్టాక్షి
మనే సూర్యుని, జ్యోతిః-కాంతిచే, శమిత మమతా బధ్య తమసః-మమ
కారం అనే చికటి తోలగి పోగా, నిగమవచసాం-వేదాల్మోని, యాధా
ర్యం-సిజమైన అర్ధాన్ని, గృహీత్వా-గ్రహించి, ప్రతిదివసం-నిత్యము,
త్వదీయం-నీ, పాదాబ్జం-పాదకములాన్ని, అంతర్మిథయుతుం-మన
సులో గట్టిగా నిలుపుకొనుటకు, సుకృతపరిపాకేన-పుణ్యవిశేషంచేత,
మజనాః-భక్తులు, యతనే-ప్రయత్నింతురు.

టీక - గురుకృష్ణాకుం అనే సూర్యునికాంతికి మమకారం వీడి పోగా, వేదార్థాల్చి బాగా గ్రహించి, నీ చరణ కమలాన్ని మనసులో పదిలపరచుటకు భక్తులు అనుదినం ప్రయత్నిస్తున్నారు.

జడానాం ఆప్యంజస్మై రణసమయే త్వచ్ఛరణయోః
భమన్మంధక్క్షైభృఘ్నమపుఖితసీంధుప్రతిభటాః
ప్రసన్నాః కామాక్షి ప్రసబ మధురస్మందనకల్
విభాంతి స్వచ్ఛందం ప్రకృతి పరిపక్వా భణేతయః॥

87

ఆర్థం :- కామాక్షి, అంచు జనని, త్వచ్ఛరణయోః - నీ చరణాలను, స్వరణసమయే-స్వరించునప్పుడు, జడానాం ఆపీ-మందమతులకు కూడ, బ్రథమత్ మంధక్క్షైభృత్ - కవ్యపు కొండను పట్టి, ఘుమఘుమిత సీంధు ప్రతిభటాః-పాల్గుడలిని తరువగా అందుండి బయల్మేడిన పరిమలంకల, ప్రసన్నాః - నిర్మలములైన, అధర స్పందనకల్-వచోవిన్యాసాలు, స్వచ్ఛందం-సహజంగా, ప్రకృతి పరిపక్వా-పరిణతి చెందిన, భణేతయః - వచన్ములు, ప్రసభం-హరాత్మగా, విభాంతి-వెలువడును,

టీక - దేవీ చరణాల స్వరణంవల్ల మందమంతులకు సైతం చక్కని వాగ్నేభవం అఱ్బును.

వహన్న ప్యిశోంతం మధురనిసదం హంసకమసాత్మమేవాదః క్రూరుం కిమివ యతతే కేలిగమనే భవసైయ వానందం విధదదపి కామాక్షి చరణో భవత్యాః తద్దోహం భగవతి కిమేవం వితనుతే॥ 88

అర్థం :- కామక్షీ, భగవతి-పూజ్యరాలు, భవత్యాః-నీ, అనో
చరణః-ఈ దివ్యచరణము, అశ్రాంతం-ఎల్లప్పుడు, మధురనినదం-
చరణః, వాంసకం-అందెలను, హంసలను, వహన్ లాపి-
శ్రావ్యనాదంకల, హంసలను, వహన్ లాపి-
ధరించియు, కేలిగమనే-విలాసపు నడకయందు, తమేవ-ఆ హంసనే,
అథః కర్తుం-కిందపడకొట్టుటకు, యతతే కిమివ-యత్నించ పూను
అన్నదేమో, భవస్నైవ-శివునికే, ఆనందం-ఆనందాన్ని, విధదదపి-
కున్నదేమో, భవస్నైవ-శివునికే, ఆనందం-ఆనందాన్ని, విధదదపి-
కుర్చుచున్నదైనను, తత్ ద్రోహం - సంసార ద్రోహాన్ని, ఏవం-
ఇలా, వితనుతే కిం-చేయచున్నదేమి?

టీక - భగవతి కామక్షీదేవి, నీ దివ్యచరణం ఎల్లప్పుడూ మధుర
వాదాన్ని పలికించు అందెలను ధరించినా విలాసపుగమనాల్సో హంస
కాన్ని ఓడిస్తుంది! భవానందం (శివానందం) కలిగిస్తూ భవద్రోహాన్ని
(సంసారనాశాన్ని) చేస్తుంది. ఇది చాలా వింతగా ఉంది.

యదత్వాన్ తామ్య త్వీలసగతి వార్తాస్వాపీ శివే
తదే తత్త్వామక్షిప్తకృతి మృదులం తే పదయుగం
కిరీట్టుః సంఘట్టం కథమివ సురోఘన్య సహతే
మునీంద్రాణాం ఆస్తే మనసీ చ కథం సూచి నిశితే॥

89

అర్థం :- శివే-శివా, కామక్షీ-కామక్షీదేవి, ప్రకృతి మృదులం-
సహజంగా మెత్తనైన, తే-నీ, పదయుగమ్ - పాదయుగళం, అలస
గతి వార్తాసు అపి-మెల్లని నడకలల్సోనూ, అత్యంతం తామ్యతి యత్ -
మిక్కిలి అలసట నొందునన్నది, తత్ ఏతత్ - ఆ అంశం, సురో
ఘన్య-దేవతాబృందంయొక్క, కిరీట్టుః సంఘట్టం-కిరీటాల తాకిడిని,

సహతే కథమివ—ఎలా సహాస్తుందో! సూచినిశితే — సూదికన్న వాడి
యైన, మునీంద్రాణాం—మునిరాజుల, మనసి చ—మనసునందుకూడా,
ఆన్నే కథం—ఎలా ఉంటుందో!

టీక — కామాక్షిదేవి చరణము - మెల్లగా సడిస్తేనే అలసిపోతుంది.
సహజంగా మృదులం అయిన అ చరణం - సురుల కిరీటాల తాకిడిని
ఎలా ఓర్చుకుంటుంది? మునీశ్వరుల తీక్ష్మ మనస్సుల్లో ఎలా ఉం
టుందో కదా!

మనోరంగే మత్తేగ్రై విఖుధజన సంమోదజననీ
సరాగ వ్యాసంగా సరసమృదు సంచార సుభగ
మనోజ్ఞౌ కామాక్షి ప్రకటయతు లాస్యప్రకరణం
రణన్మంజీరా తే చరణయుగలీ న్రూకవధూః॥

90

అర్థం :- కామాక్షి, విఖుధజన సంమోదజననీ—పండితులకు సం
తోషాన్ని కలిగించే, దేవతలకు ఆనందాన్ని కలిగించే, సరాగ
వ్యాసంగా—అరుణిమచే శోభించు, గీతరాగాలచే కూడిన, సరసమృదు
సంచార సుభగు—సొంపైన నడకగల, నాట్యగత సుందర పాదవిన్యా
సాల భంగిమచే అందమైన, రణన్మంజీరా—మోగుతున్న అందెలుకల,
తే—నీ, చరణయుగలీ న్రూం వధూః — చరణమనే నాట్యక త్తే, మత్తే
మనోరంగే—నా మనసు అనే రంగస్తులాన, మనోజ్ఞౌ—మనోహరమైన,
లాస్య ప్రకరణం—నాట్యప్రదర్శను, ప్రకటయతు—చూపించును.

టీక — దేవి చరణమనే నాట్యక త్తే నా మనసు అనే రంగస్తులాన
మనోహరమైన నాట్యప్రదర్శను చూపించాలి. నాట్యక త్తే పండితు

లకు ఆనందాన్ని కూర్చును. దేవీచరణం దేవతలకు సంతోషాన్ని ఇచ్చును. నాట్యకత్తె గీతరాగాలను ఆలాపించునది. దేవీ చరణం-లాక్ష్మిరాగశోభితము. ఇలా నాట్యకత్తెలా దేవీ చరణం సాధకుని మనోరంగస్తలాన లాస్య ప్రపంచమైన చేయాలి.

పరిషుర్వైన మాత్రి పశుపతికపుర్ణం చ విషయే పరాచంహృత్వద్వంపరమభణీతినొం చ ముకుటీం పరాస్తే పాదోఽయం పరిషారతు కామాక్షి మమత్తా పరాధీనత్వం మే పరిముఖిత పాదోజమహిమా॥

91

అర్థం :- కామాక్షి, మాత్రః-తల్లీ, పశుపతికపుర్ణం-శివుని జటాజూటాన్ని, పరిషుర్వైన-అలంకరించుచు, విషయే పరాచం-విషయ పరాజ్యుఖులైన యోగుల, హృత్వద్వం-హృదయ కమలాన్ని, పరమ భణీతినాం చ ముకుటీమ్-ప్రశ్నతి మౌళిభాగాన్నిఅలంకరించు, అయించు, తే-నీ, పరఃపాదః-దివ్యచరణము, పరిముఖిత పాదోజమహిమా-పద్మమున మహిమను గెలిచినదై, మే-నా, మమతా పరాధీనత్వం-మమకారరూపమైన ఆశయానికి లొంగిపోవుటను, పరిషారతు-తొలగించుగాక.

టీక - కామాక్షిదేవి చరణము శివుని జటాజూటాన్ని అలంకరిస్తుంది. విషయ పరాజ్యుఖులైన యోగుల హృత్వద్వంలో ఉండునది. వేదాంత ప్రతిపాద్యం ఆయనది. పద్మముల శోభను గెలుచుకున్నది. అలాంటి దివ్యచరణం నా మమకార బంధాన్ని తొలగించాలి.

ప్రస్తుతాన్వేః సంపర్కాత్ ఆమరతుణి కుంతలభవైః
అభిష్టానోం దొనోత్ అనిశచమి కాహోక్కి నమతోం
స్వాసంగాత్ కంకేలి ప్రసవజనకల్యోన చ తప
ప్రతిధ్వ ధత్తే వార్తోం సురథిరిం పాండీ గిరిసులే॥ 92

ఆర్థం :- గిరిసుతే హిమగిరిసుత, కామక్షీ-కామక్షీదేవి, అమర
తరుణీ-దేవతాస్త్రీల, కుంతలభవైః ప్రసూనైః- శీరోజూలల్యో అలంకృ
తాలైన పూల సృష్టివలన నమతాం-భ క్షులకు, అనిశం ఆపీ-సదా,
అభీష్టానాం దానాత్ - అభీష్టాలను ఇచ్ఛుటవల్ల, స్వసంగాత్ - తన
సృష్టివలన (దేవి చరణ సృష్టివల్ల), కంకేశి-ఔర్మిక, ప్రసవ జనక
తైన చ-పూలను పుష్టింపచేయటచే, తవ నీ, పాదః - దివ్యచర
ణము, సురభిః ఇతి - వసంతరుతువు, కామధేనువు, ప్రతిథావార్హం-
మూడురకాలుగా ప్రియేషును, ధత్తే-ధరించుచున్నది.

టీక - దేవి చరణము వసంతంలో, కామదేనువులొ మహామ కలది.
వసంతంలో పుష్పాభ బహురమ్యము. దేవి చరణం దేవతాశ్రీల
కుంతల్చాల్ని పుష్పములచేత శోభిస్తుంది. భక్తుల అభిషోలను తీర్చట
చేత కామదేనువులొ ప్రపత్తిష్ఠను పొందినది.

మంచోవోహో సైన వ్యతికరభయాత్కే పాలయతి యో
వినిక్కి ఘుం బ్విస్క్రీన్ మునిజనమనో రత్త) మనిశం
స రాగసోబ్బిదేకొత్తె సుతుతమి కొమూక్కి తురసొ
క్రి వేంపం పాంబో2సొ క్రిసులయరుచిం రోచయతి లే॥

అర్థం :- కామాక్షి, మహామోహస్తేన వ్యుతికర భయాత్ - మోహమనే గొప్ప దొంగల భయంవల్ల, అనిశం - సదా, మునిజన మనోరత్నం-మునుల మనస్సుతనే రత్నాన్ని, స్వస్మిన్ వినిక్షీప్తం-తనలో దాచి ఉంచిన (దేవీ చరణలగ్గం అయిన), యః-ఎ పాదము, పాలయతి-రక్షించుచున్నదో, సః-తె పాదము, రాగస్య-ఎరుపు, ప్రేమ, ఉద్రేకాత్ - అతిశయం వల్ల, సతతం అపి - ఎల్లప్పుడును, తరసాహారాత్రుగా, అసౌ పాదః - ఈ చరణము, ఏవం-ఇలా, కిసలయరుచిం-చిగురాకును, రోచయతి-పోలి ఉండును.

టీక - మోహం అనే దొంగలకు భంపడి మునులు తమ మనోరత్నాన్ని దేవీ పాదాలకడ దాపరికం చేయగా, దాన్ని రక్షించటానికని కిసలయరుచిని వహిస్తూ ఉన్నదేమో అని కవి ఉహించాడు. (అనగా నిది చిగురాకు మాత్రమని యొంచి దొంగ రత్నమును హరింపడని ఆర్థము. దేవీచరణ లగ్గమైన మనసు మోహవశము కాదు, అనేది వాస్తవము.)

సదా స్వాదుంకారం విషయలహరీ శాలికణీకాం సమాస్వాద్య శైవం హృదయ శుకపోతం జనని మేక్కపాజాలే పాలేక్కణ మహిమి కామాక్షి రభసాత్ గృహీత్వా రున్నిధాఃచరణయుగలీ పంజరపుటీ॥ 94

అర్థం :- ఫాలేక్కణ మహిమి-కామాక్షి-శివునిపట్టపురాణి కామాక్షి దేవి, జనని-తల్లి, మే-నా, హృదయ శుకపోతం - హృదయం అనే చిలుక, విషయలహరీ శాలికణీకాం-శబ్దాది విషయభోగాలనే వరిగింజలను, సదా-ఎల్లప్పుడు, స్వాదుంకారం - చవులూర, సమాస్వాద్య-

భక్తించి, శ్రావ్మం-అలసి సొలసి ఉన్నది, కృపాజూలే - కృప అనే వలలో, రఘసాత్త్వ - వెంటనె, గృహీత్వా-పట్టుకొని, చరణయుగలీ పంజరపుటీ నీ చరణాలనే పంజరంలో, రుంధిధాః-బంధించుము,
ట్రీక - కామక్షీదేవి, భక్తుల మనసులనే చిలుకలు విషయాష్ట
కాలు అయి అలసి పోయినవి. వాటిని దయతో గ్రహించి నీ చరణా
లనే పంజరాల్లో బంధించు తల్లి!

ధునానం కామక్షీ స్మృతికి లపమాత్రేణ జడిము
జ్యోత్స్మాతీం గూడుస్తితి నిగమ నైకుంజకుహరే
అలభ్యం సర్వేషాం కతిచన లభనై సుకృతినః
చరా దన్యోష్యంతః తపుచరణ సిద్ధోషధ ఏందమ్॥

95

ఆర్పం :- కామక్షీ, స్మృతి రణ లపమాత్రేణ - స్మృతినంతలోనే,
జడిమజ్యుర ప్రోఢిం - జూడ్యం ఆనే జ్యురాన్ని, ధునానం-హరించు
నటి, సర్వేషాం-అందరికి, అలభ్యం-లభించని (దుర్గభం అయిన),
నిగమనై కుంజ కుహరే - వేదాలు అనే పొదరింటిలో, గూడ స్తితిం-
రహస్యంగా ఉన్న, ఇదం-ఈ, తవ-నీ, చరణ సిద్ధోషధం-దివ్యచర
ణం అనే సిద్ధోషధాన్ని, చిరాత్-చిరకాలానికి, అంతః-మనసులో,
అన్యోష్య-పెదకి, కతిచన సుకృతినః - కొంతమంది పుణ్యత్వులు
లభనై-పొందుమరు.

ట్రీక - కామక్షీదేవి, జూడ్యజ్యురానికి సిద్ధోషధం లాంటిది నీ చర
ణం. అది అందరికి లభ్యం కాదు. వేదాలు అనే పొదరింటిలో
గూడంగా ఉంది. దాన్ని కొంతమంది పుణ్యత్వులు అంతరంగంలో
అన్వేషించి పొందగలరు.

రణన్మింజీరాభ్యం లలితగమ. రాభ్యం సుకృతినొం
మనోవస్తవాభ్యం మధిత్త తిమిరాభ్యం నఖరుచొ
నిధేయాభ్యం పత్యై నిజశిరసి కామాక్షి సతతం
నమస్తేపాదాభ్యం నలినమృదులోభ్యం గిరిసుతే॥

96

ఆర్థం :- గిరిసుతే-హిమగిరిసుత, కామాక్షి-కామాక్షి దేవి, లలిత
గమనాభ్యం - మనోహరములైన గమనములు కల, రణన్మింజీరా
భ్యం-అందెల మోతకల, సుకృతినొం మనోవస్తవాభ్యం-పుణ్య
త్వుల మనసులలో నిలచియున్న, మధిత్త తిమిరాభ్యం నఖరుచొ-
గోళ్కుకాంతులచేత అజ్ఞానాన్ని హరించేవి, నలిన మృదులాభ్యం-కమ
లాలవలె మృదులములైన, పత్యై - శివునిచేత నిజ శిరసి-తన తల
పైన, నిధేయాభ్యం-వహించిన, తే-నీ, పాదాభ్యం-చరణములకు,
సతతం-సదా, నమః-నమస్కారము.

టీక - దేవీ చరణములు అందమైన నడకలో అందెల సవ్యాచి
కలవి. భక్తుల మనసులో సదా నిలచియుండేవి. గోళ్కుకాంతులచేత
అజ్ఞాన తిమిరాన్ని పోగొట్టేవి. కమలాలవలె మృదులములైన చర
ణాలు సదా శివుడు తలపైన ధరించే కామాక్షి దేవి చరణాలకు
నమస్కారము.

పరాగే రాకేందు ప్రతినిధిముఖే పర్వతసుతే
చిరాల్మభ్యే భక్త్యై శమధన జనానం పరిషదా
మనోభృంగే మత్కృః పదకములయుగ్నే జనని తే
ప్రకామం కామాక్షి త్రిపురహర వామాక్షి రముతాం॥

97